

FARZAND TARBIYASINI SHAKLLANISHIDA OILANING KOGNITIVLIK O'RNINI VA AHAMIYATI

Payzullayev Bekzod

Qarshi xalqaro universiteti o'qituvchisi.

Annotatsiya

An'anaga ko'ra, asosiy ta'lim muassasasi oila hisoblanadi. Bola bolaligida oilada nimani qo'lga kiritishi, u keyingi hayoti davomida saqlab qoladi. Oilaning ta'lim muassasasi sifatidagi ahamiyati shundan iboratki, bola hayotining muhim qismi unda yashaydi va uning shaxsga ta'sir qilish muddati bo'yicha hech bir ta'lim muassasasi bo'la olmaydi. oila bilan solishtirganda. Bu bolaning shaxsiyatiga asos soladi va u maktabga kirganida, u allaqachon shaxs sifatida yarmidan ko'pi shakllangan.

Maqolada ham shu jihatlar xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: oila, farzand, tarbiya, ma'naviyat, axloq, muassasa, ota-ona

Ma'lumki, ota-onalar bolaning mustaqilligini cheklaydilar, ularning talablarini qandaydir tarzda oqlashni zarur deb hisoblamaydilar, ularga qattiq nazorat, qattiq taqiqlar, tanbehlar va jismoniy jazolar qo'shiladi. O'smirlik davrida ota-ona avtoritarizmi nizo va dushmanlikni keltirib chiqaradi.

Qo'rqqoq, o'ziga ishonchi yo'q o'smirlar hamma narsada ota-onasiga bo'ysunishni o'rganadilar, o'zlari hech narsani hal qilishga urinmaydilar. Onalar yoshi kattaroq o'smirlarga nisbatan ko'proq "ruxsat beruvchi" xatti-harakatlarga moyil bo'lsa, avtoritar otalar tanlangan ota-ona hokimiyatiga qat'iy rioya qiladilar. Bunday tarbiya bilan bolalarda faqat aybdorlik hissi yoki jazodan qo'rqishga asoslangan tashqi nazorat mexanizmi shakllanadi va jazo tahdidi yo'qolishi bilan o'smirning xatti-harakati g'ayriijtimoiy tus olishi mumkin. Avtoritar munosabatlar bolalar bilan yaqinlikni istisno qiladi, shuning uchun ular va ularning ota-onalari

o'rtasida kamdan-kam hollarda mehr-muhabbat hissi paydo bo'ladi, bu shubhalarga, doimiy hushyorlikka va hatto boshqalarga nisbatan dushmanlikka olib keladi.

Demokratik uslub (boshqa mualliflarning terminologiyasida - "avtoritet", "hamkorlik") - ota-onalar o'z farzandlarining yosh imkoniyatlariga muvofiq shaxsiy mas'uliyat va mustaqillikni rag'batlantiradilar.

O'smirlar oiladagi muammolarni muhokama qilishga jalb qilinadi, qarorlar qabul qilishda ishtirok etadi, ota-onalarning fikri va maslahatlarini tinglaydi va muhokama qiladi. Ota-onalar farzandlaridan mazmunli xulq-atvorni talab qiladilar va ularning ehtiyojlariga sezgir bo'lib, ularga yordam berishga harakat qilishadi. Shu bilan birga, ota-onalar qat'iylikni namoyon etadilar, adolat haqida g'amxo'rlik qilishadi va to'g'ri, mas'uliyatli ijtimoiy xulq-atvorni shakllantiradigan tartib-intizomga izchil rioya qilishadi.

Ruxsat beruvchi uslub (boshqa mualliflarning terminologiyasida - "liberal", "indulgent", "gipo-vasiylik") - bola to'g'ri yo'naltirilmagan, ota-onalar tomonidan taqiq va cheklovlarni deyarli bilmaydi.

Yoshi ulg'aygan sari bunday o'smirlar o'zlariga ko'ngil qo'ymaydigan, boshqa odamlarning manfaatlarini hisobga olishga qodir bo'lmagan, kuchli emotsional aloqalarni o'rnatmaydigan, cheklash va mas'uliyatga tayyor bo'lmaganlar bilan ziddiyatga tushib qoladilar. Boshqa tomondan, ota-onalarning yo'l-yo'riqlarining yetishmasligini befarqlik va hissiy rad etishning namoyon bo'lishi sifatida qabul qilgan bolalar qo'rquv va ishonchsizlikni his qilishadi.

Oilaning o'smirning xulq-atvorini nazorat qila olmasligi uning antisotsial guruhlarga qo'shilishiga olib kelishi mumkin, chunki unda jamiyatda mustaqil, mas'uliyatli xatti-harakatlar uchun zarur bo'lgan psixologik mexanizmlar shakllanmagan.

Keyinchalik, oilaviy ta'limning boshqa xarakterli uslublari aniqlandi. Ular qo'yidagilar:

Xaotik uslub (mos kelmaydigan yetakchilik) - bu bolaga aniq ifodalangan, aniq, o'ziga xos talablar bo'lmasa yoki ota-onalar o'rtasida ta'lim vositalarini tanlashda qarama-qarshiliklar, kelishmovchiliklar mavjud bo'lganda, ta'limga yagona yondashuvning yo'qligidir.

Ushbu ta'lim uslubi bilan shaxsning muhim asosiy ehtiyojlaridan biri puchga chiqadi - uning atrofidagi dunyoda barqarorlik va tartib, xatti-harakatlar va baholashda aniq ko'rsatmalar mavjud bo'lib qoladi.

Ota-ona reaksiyalarining oldindan aytib bo'lmaydiganligi bolani barqarorlik tuyg'usidan mahrum qiladi va tashvish, ishonchsizlik, impulsivlikni kuchaytiradi va qiyin vaziyatlarda hatto tajovuzkorlik va nazoratsizlik, ijtimoiy moslashuvni keltirib chiqaradi.

Bunday tarbiya bilan o'zini tuta bilish va mas'uliyat hissi shakllanmaydi, mulohazalar yetuk emas, o'zini past baholaydi.

Guardian uslubi (giper g'amxo'rlik, bolaga e'tiborni jamlash) - doimiy ravishda bolaning yonida bo'lish, u uchun yuzaga keladigan barcha muammolarni hal qilish istagidir. Ota-onalar o'smirning xatti-harakatlarini diqqat bilan kuzatib boradilar, uning mustaqil xatti-harakatlarini cheklaydilar, unga biror narsa bo'lishi mumkinligidan xavotirda bo'lishadi.

Tashqi g'amxo'rlikga qaramay, homiylik uslubi, bir tomondan, o'smirda o'z ahamiyatini haddan tashqari oshirib yuborishga, ikkinchi tomondan, tashvish, nochorlik va ijtimoiy yetuklikning kechikishiga olib keladi.

Tarixda oila farzand tarbiyasida qanday rol o'ynaganligini aniqlash, bu borada olimlarning fikrlarini bilish zarur. Qadimgi Yunonistonda ham Aflotun o'zining ustosi Sokrat kabi: "Dunyodagi barcha yomonliklar, odamlarning xudbinligi, ularning sinfiy tengsizligi, birinchi navbatda, oilalarda bolalarni tarbiyalash uchun teng bo'lmagan sharoitlar mavjudligidan kelib chiqadi" deydi.

Fransuz ma'rifatparvarlari oilani og'ir ro'zg'or yumushlaridan, shunga ko'ra, nosog'lom instinktlarni keltirib chiqaradigan va inson tuyg'ulari va

munosabatlarining bevositaligi va manfaatsizligini yo‘q qiladigan keskin aniq kurashni talab qiluvchi ko‘char va ko‘chmas mulkka egalik qilishdan ozod bo‘lishi kerak, deb hisoblaganlar.

Oila dunyoqarash asoslarini shakllantirishda, xulq-atvorning axloqiy me‘yorlarini o‘zlashtirishda, odamlarga, ularning qilmish va harakatlariga munosabatini belgilashda muhim rol o‘ynaydi. Oila tarbiyasining asosiy xususiyati shundaki, u o‘z mazmuniga ko‘ra emotsional bo‘lib, ota-onalarning farzandlarga bo‘lgan mehrini, bolalarning ota-onalariga nisbatan o‘zaro tuyg‘usini o‘z ichiga oladi. Uydagi qulay muhit bolani oilada mavjud bo‘lgan qoidalar, xulq-atvor, munosabat va intilishlarni tarbiyalashga undaydi.

Oilada bolalarning hayoti va faoliyatini ularning individual, yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etish bolalar uchun mehnat va dam olishni to‘g‘ri almashtirishni talab qiladi. Oilaviy tarbiyaning keng tarqalgan xatosi shundaki, ota-onalar faqat bolalarning tarbiyaviy ishlariga e‘tibor berishadi, kundalik mehnatni kam baholaydilar.

Bolaning oiladagi farovonligining manbai, to‘g‘ri tarbiya berish sharti ota-onaning unga bo‘lgan mehridir. Bolalar sevgi va mehrga juda sezgir bo‘lib, ularning etishmasligini og‘riqli his qilishadi. V.A.Suxomlinskiy aytganidek: “Oilada yashayotgan bola, kimdir uni juda va juda sevishiga va u ham kimnidir cheksiz sevishiga ishonch hosil qilishi kerak. Bunday sevgi xavfsizlik hissi, ruhiy tasalli yaratadi. Shu bilan birga, inson dunyoni faolroq tushunadi, bilimlarni oson o‘zlashtiradi. Uning iste‘dodlari yanada erkinroq namoyon bo‘ladi, u hayotdagi yo‘lini yanada ishonchli belgilaydi, do‘stlar tanlaydi. Haqiqiy ota-ona sevgisi insonni his-tuyg‘ular madaniyatiga, ezgulikni tushunishga o‘rgatadi, burch tuyg‘usini, sezgirlikni shakllantiradi, asosiy axloqiy tamoyilni tushunishga yordam beradi: inson -insonning do‘sti va birodaridir.

V.A. Suxomlinskiy yana shunday deb yozgan edi: "Odamiylik, samimiylik, sezgirlik, sezgirlik - bu yovuzlikka qarshi ma'naviy immunitet inson erta bolalik

davridagi mehr-oqibat maktabidan, chinakam insoniy munosabatlar maktabidan o'tgandagina ega bo'ladi ..."

Ammo oilaviy tarbiya amaliyotida ota-onalar farzandlarini juda yaxshi ko'rishlari, ularni qiyinchiliklardan asrashlari, sog'lig'i haqida qayg'urishlari, o'qishlari, bolalarning qo'pol, shafqatsiz, xudbin bo'lib ulg'ayishlari ko'p uchraydi va bu eng avvalo, o'z-o'zidan namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib, oila tarbiyasi ijtimoiy tarbiya bilan birgalikda shaxsning barkamol rivojlanishi uchun zarurdir. Oila rolining mohiyati nimada ekanligini, oilada qanday sharoitlar mavjudligini, oila ichidagi sharoit va munosabatlar qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlash lozim. Oilaning eng muhim ijtimoiy vazifasi yosh avlodni tarbiyalashdir. Zamonaviy jamiyatda oila bolaning birlamchi ijtimoiylashuvi instituti sifatida qaraladi. Ota-onalar ontogeneznining har bir bosqichida bolaning yosh xususiyatlariga mos keladigan va uning shaxsiy va aqliy rivojlanishi uchun maqbul imkoniyatlarni ta'minlaydigan sharoitlar tizimini tashkil qilish uchun jamiyat oldida javobgardir. Oila inson hayotidagi birinchi ijtimoiy qadamdir. U bolalarning ongini, irodasini, his-tuyg'ularini erta yoshdan boshlab boshqaradi. Oila insonning ma'naviy tug'ilishining beshigi, har bir shaxs kamolotida muhim va ko'p jihatdan almashtirib bo'lmaydigan bosqichdir. Oilaning tarbiyadagi alohida rolining birinchi sababi barqarorlik, doimiylik, uzoq muddatli ta'sirdir.

Zero, F. F. Lesgaft shunday deydi: "Bolaning sazasini o'ldiraverish va barcha harakatlari, o'y-fikrlarini tinimsiz yo'lga solaverish doimo uni hayotga yaroqsiz qilib boradi; bunday bolalar faqat aytganini qiladigaigina emas, afsuski, o'ta shaxsiyatparast va o'ziga bino qo'ygan kishilarga aylanadilar".

Adabiyotlar ro'yhati:

1. Milliy istiqlol g'oyasi: asosida tushuncha va tamoyillar. T., O'zbekiston. 2001.
2. Munawarov A.K. Pedagogika. T., O'qituvchi. 1996.

3. Munawarov A.K. Oila pedagogikasi. T., 0 'qituvchi. 1994.
4. Yo'ldoshev J.G'. Ta'lim yangilanish yo'lida. T., 0 'qituvchi. 2000.
5. Almetov N. Pedagogika. Savollar va javoblar. 2001. 13.
Поласый И.П. Педагогика. В 2-х кн. М., 2001. 380 Поласый И. П. Педагогика. 100 вопросов — 100 ответов. М., 2001.
6. Харламов И.Ф. Педагогика в вопросах и ответах. М., 2001.
7. Рабочая книга социология. М., Просвещение. 1991.
8. Рабочая книга школьного психолога. М., Просвещение. 1991.
9. Кинонова И.М. Семинарские и практические занятия по дошкольной педагогике. М., 1989.
10. Арнаутова Е.П. Педагог и семья. М., 2001.